

ISTORIE

Robert D. Kaplan (n. 1952) este unul dintre cei mai importanți analiști de politică externă americani și un specialist de renume în istoria Războiului Rece. Revista *Foreign Policy* l-a inclus de două ori în „Top 100 Global Thinkers“, iar *The New York Times* l-a nominalizat printre cei mai influenți analiști ai epocii de după cel de-al Doilea Război Mondial, alături de Francis Fukuyama, Paul Kennedy și Samuel Huntington. În ultimii treizeci de ani a scris articole pentru *The Atlantic*, *The New York Times*, *The Washington Post*, *Financial Times*, *The Wall Street Journal* și *The Los Angeles Times*. În calitate de corespondent de presă, a călătorit în peste 100 de țări și a locuit vreme îndelungată în Israel, Portugalia și Grecia. Ca urmare a numeroaselor sale vizite în estul și sud-estul Europei, a devenit un fin cunoscător al Balcanilor, fiind unul dintre primii autori americani care au prevăzut izbucnirea unui război în regiune. Între volumele sale de analiză geopolitică și de călătorii se numără: *Asia's Cauldron: The South China Sea and the End of a Stable Pacific*; *The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate* (Răzbunarea geografiei: Ce ne spun hărțile despre viitoarele conflicte și lupta împotriva destinului, 2013); *Monsoon: The Indian Ocean and the Future of American Power*; *Balkan Ghosts: A Journey Through History* (Fantomele Balcanilor: O călătorie în istorie, 2007) și *Eastward to Tartary: Travels in the Balkans, the Middle East, and the Caucasus* (La Răsărit, spre Tartaria: Călătorii în Balcani, Orientul Mijlociu și Caucaz, 2002). Robert D. Kaplan este în prezent *senior fellow* la Center for a New American Security; a lucrat ca analist geopolitic pentru agenția Stratfor, a fost profesor invitat la United States Naval Academy și membru al Departamentului Apărării al Statelor Unite. A consiliat mai mulți președinți, secretari de stat și miniștri ai apărării americani. La editura Humanitas au apărut în limba română cartea sa dedicată României (*În umbra Europei: Două Războaie Reci și trei decenii de călătorie prin România și dincolo de ea*), precum și volumul *Cucerirea Munților Stâncoși: Cum determină geografia rolul Americii în lume*.

ROBERT D. KAPLAN

REVENIREA LUMII
LUI MARCO POLO

Război, strategie
și interese americane
în secolul XXI

Traducere din engleză
de Irina Manea

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Oana Bârna
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristian Negoită
DTP: Dragoș Dumitrescu, Dan Dulgheru

Lucrare executată la Tipo Lidana – Suceava

Robert D. Kaplan
*The Return of Marco Polo's World: War, Strategy,
and American Interests in the Twenty-First Century*
Copyright © 2018 by Robert D. Kaplan
By arrangement with the author. All rights reserved.

© HUMANITAS, 2019, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Kaplan, Robert D.
Revenirea lumii lui Marco Polo: război, strategie
și interese americane în secolul XXI / Robert D. Kaplan;
trad. din engleză de Irina Manea. – București: Humanitas, 2019
ISBN 978-973-50-6574-4
I. Manea, Irina (trad.)
32

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021/311 23 30

Pentru Elizabeth M. Lockyer

Originile războaielor fierbinți se află în războaiele reci, iar originile războaielor reci se află în ordinea anarhică a scenei internaționale... Teoreticienii explică ceea ce istoricii știu deja: războiul este ceva normal.

Kenneth N. Waltz, 1988

Cuprins

<i>Prefață și mulțumiri</i>	11
---------------------------------------	----

STRATEGIE

1. Revenirea lumii lui Marco Polo și reacția militară a Statelor Unite	15
Dispersarea Vestului	15
O nouă strategie geografică	19
Imperiile decăzute din calea lui Marco Polo	24
Puterea în Turcia, Iran și Asia Centrală	28
Rusia și Intermarium-ul	37
China în perioada Tang și lecția Afganistanului.	40
Aplatizarea Himalayei și curentul subteran naționalist	48
<i>Rimlandul</i> în contracție și semnificația Bulgariei	52
Geopolitica unei puteri navale	56
Un nou război peloponesiac?	63
2. Arta de a evita războiul	66
3. Tragedia politicii externe a Statelor Unite	70
4. Declinul elegant: Importanța crescândă a marinei	79
Sfârșitul secolului mahanian?	83
Marina de mii de nave.	87
Titanul ostenit	91
5. Când se prăbușește Coreea de Nord	98
Coșmarul de după Irak	99
Cele șapte etape ale colapsului.	103
Cum să împiedicăm un nou Irak	106
Dacă va ataca Coreea de Nord	109
Și acum, locotenente, ce facem?	111
După reunificare	113
China <i>versus</i> America	115
Coreea de Nord și viitorul Asiei	118

RĂZBOIUL ȘI COSTURILE SALE

6. Reinterpretarea Vietnamului	123
7. Irak. Jocul contrafactual	151
8. Răni pe frontul de-acasă.	155
9. Nu există onoare mai mare	164

GÂNDITORI

10. În apărarea lui Henry Kissinger	175
11. Samuel Huntington: A privi lumea drept în ochi	193
12. De ce are dreptate John Mearsheimer (cu privire la unele lucruri)	227

REFLECȚII

13. În politica externă Donald Trump nu este un realist	253
14. Momentul postimperial.	256
15. Sortiți să conducă	263
16. Marele pericol al unui nou utopism	283

REVENIREA LUI MARCO POLO

17. Călătorie pe noul Drum al Mătăsii chinez.	295
---	-----

Prefață și mulțumiri

Eseul principal și punctul de reper al acestei culegeri a fost redactat pentru Office of Net Assessment din cadrul Pentagonului la sfârșitul verii lui 2016, iar ulterior a fost dat publicității. Pe alocuri l-am îmbunătățit. Celelalte eseuri, care au fost redactate chiar și cu șaptesprezece ani în urmă, rămân exact la fel ca atunci când au fost publicate prima oară. Așadar cititorul va găsi pe alocuri reluări ale unor idei sau chiar formulări, precum și unele ipoteze pe care acum, privind în urmă, le consider, evident, greșite.

Le mulțumesc pentru ajutor și interes lui James H. Baker, colonel (r.) în Forțele Aeriene, și lui Andrew D. May pentru interes și ajutor. Net Assessment a comandat eseuul menționat prin intermediul CNAS (Center for a New American Security) din Washington, motiv pentru care le mulțumesc directoarei Michele Flournoy, președintelui Richard Fontaine, directorului de studii Shawn Brimley, directoarei de creație Melody Cook, precum și celorlalți membri ai echipei CNAS. Sunt deosebit de recunoscător mai ales pentru îndrumarea primită din partea directorului CNAS al Programului de Strategii Defensive și Evaluare, căpitanul (r.) Jerry Hendrix. De asemenea, le sunt recunoscător și celorlalți colaboratori care m-au îndrumat și mi-au oferit sugestii pentru redactarea acestui eseu, printre care se numără dr. Shamila Chaudhary, consilier principal al decanului Școlii de Studii

Internaționale Avansate Johns Hopkins; Svante Cornell, directorul Institutului pentru Asia Centrală și Caucaz al Școlii de Studii Internaționale Avansate Johns Hopkins; Reva Goujon, vicepreședinte al Departamentului de analiză globală, Stratfor; colonelul Valery Keaveny, Jr.; locotenent-colonelul din Forțele Aeriene Robert Lyons; locotenent-colonelul de marină Peter McAleer; colonelul H.R. McMaster; locotenent-colonelul de marină David Mueller; Evan Osnos, redactor la *The New Yorker*; Karim Sadjapour, asociat principal la Carnegie Endowment for International Peace; amiralul (r.) James Stavridis, decanul Școlii de Studii Juridice și Diplomatie Fletcher de la Universitatea Tufts; și Jim Thomas, distins cercetător principal la Centrul pentru Evaluări Strategice și Bugetare. Orice greșeală sau analiză incorectă îmi aparține doar mie.

În ceea ce privește celelalte eseuri, le sunt profund recunoscător pentru susținerea de-a lungul anilor tuturor redactorilor de la *The Atlantic*, *The American Interest*, *The National Interest* și *The Washington Post*, în mod special lui James Bennet, James Gibney, Cullen Murphy, Scott Stossel, Adam Garfinkle și Jacob Heilbrunn.

Anna Pitoniak de la Random House a supervizat în mod activ producerea și prezentarea acestei cărți, contribuind permanent cu recomandări. Agenții mei literari Gail Hochman, Marianne Merola și Henry Thayer mi-au oferit, ca de obicei, susținerea lor extraordinară. Regretatul Carl D. Brandt m-a consiliat și el în stadiul incipient al acestei cărți, la fel și Henry Thayer – în stadiile ulterioare. Elizabeth M. Lockyer, cu ajutorul lui Marc și Diane Rathbun, mi-a organizat meticulos viața profesională. Iar soția mea, Maria Cabral, îmi oferă de zeci de ani susținere și dragoste.

STRATEGIE

Revenirea lumii lui Marco Polo și reacția militară a Statelor Unite

Pe măsură ce Europa dispare, Asia se coagulează.

Supercontinentul devine o entitate fluidă și cuprinzătoare de comerț și conflicte, în timp ce sistemul statal westfalic slăbește, iar vechile moșteniri imperiale – Rusia, China, Iran, Turcia – capătă o importanță majoră. Toate crizele, din Europa Centrală până în inima imperiului etnic Han din China, sunt acum interconectate. Avem de-a face cu un singur front de luptă.

Ceea ce urmează este un ghid istoric și geografic al acestui front.

Dispersarea Vestului

Niciodată în istoria sa Vestul nu a mai atins un nivel de concizie geopolitică și putere brută ca în timpul Războiului Rece și în perioada imediat următoare. Vreme de mai bine de jumătate de secol, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) a condensat o tradiție milenară de valori politice și morale – Vestul, pe scurt – într-o alianță militară solidă. Rădăcinile sale spirituale ajung până la moștenirea filozofică și administrativă a Greciei și Romei, până la apariția creștinismului în Evul Mediu timpuriu și la Iluminismul din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea – din care s-au născut ideile Revoluției Americane. Desigur, națiunile-cheie ale Vestului au luptat, făcând alianțe, în Primul și al Doilea Război Mondial, iar acele conjuncturi urgente au constituit fundamentul structurilor mai sigure și complexe ale NATO. Aceste structuri au fost la rândul lor consolidate de un sistem economic continental, culminând cu crearea Uniunii Europene (UE). UE a oferit atât susținere politică, cât și

consistență cotidiană valorilor intrinseci din cadrul NATO – aceste valori însemnând, în general, domnia legii asupra deciziilor arbitrare, a statului de drept asupra națiunilor etnice, precum și protecția indivizilor indiferent de rasă sau religie. Democrația, în fond, este mai puțin despre alegeri și mai mult despre instituții imparțiale. Sfârșitul lungului război european, 1914–1989, a însemnat victoria acestor valori atunci când a căzut comunismul, iar NATO și UE și-au extins sistemele în Europa Centrală și de Est, de la Marea Baltică în nord până la Marea Neagră în sud. Și a fost categoric *un război european lung*, întrucât lipsurile din timpul războiului, politice și economice, au continuat să existe în statele-satelit ale Uniunii Sovietice până în 1989, când Vestul a triumfat asupra celui de-al doilea sistem totalitar al Europei, așa cum a triumfat asupra primului în 1945.

Civilizațiile prosperă adesea în opoziție cu altele. Așa cum creștinismul și-a dobândit forma și substanța în opoziție cu islamul, după cuceririle acestuia din Africa de Nord și Levant în secolele al VIII-lea și al IX-lea, Vestul a creat o paradigmă geopolitică definitivă în opoziție cu Germania nazistă și Rusia sovietică. Și pentru că replicile șocului cauzat de lungul război european s-au întins până la finele secolului XX, odată cu disoluția Iugoslaviei și haosul din Rusia, NATO și UE au rămas mai relevante ca niciodată, NATO demonstrându-și capacitatea expediționară în cazul Iugoslaviei, iar UE intervenind în fostul Pact de la Varșovia spre a profita de slăbiciunile Rusiei. Această perioadă a fost supranumită post-Războiul Rece – adică a fost definită din punctul de vedere a ceea ce a fost înaintea sa și a continuat s-o influențeze.

Lungul război european, care a durat trei sferturi de veac, încă mai influențează evenimentele și constituie punctul meu de plecare în descrierea unei noi lumi mult dincolo de Europa, lume cu care armata Statelor Unite trebuie acum

să se confrunte. Și, pentru că situația actuală a Europei constituie o introducere în această lume nouă, voi începe cu ea.

Distrugerile catastrofale din timpul celor două războaie mondiale au determinat elitele europene să respingă, începând cu finele anilor '40, tot trecutul, împreună cu inerențele sale diviziuni etnice și culturale. Numai idealurile abstracte ale Iluminismului au fost păstrate, care la rândul lor au dus la inginerie politică și experimente economice, astfel că reacția morală specifică față de suferința umană din 1914–1918 și 1939–1945 a fost stabilirea unor generoase state sociale, ceea ce a însemnat economii cu un grad mare de reglementare. Cât despre conflictele național-politice care au cauzat cele două războaie mondiale, ele nu se puteau repeta, întrucât, pe lângă multe alte aspecte ale cooperării supranaționale, elitele europene au impus o singură unitate monetară în majoritatea țărilor continentului. Exceptând foarte disciplinatele societăți nordice europene, aceste state sociale s-au dovedit a fi totuși prea costisitoare, după cum moneda unică a provocat acumularea de datorii exorbitante în economiile mai slabe din sudul european. Din păcate, încercarea de mântuire morală de după al Doilea Război Mondial a dus cu timpul la un tip de infern politic și social greu de soluționat.

Ironia se adâncește. Decadele fericite și monotone ale Europei din cea de-a doua jumătate a secolului XX s-au datorat parțial separării geografice de Orientul Mijlociu musulman. A fost, de asemenea, un rezultat al etapei de Război Rece din lungul război european, când statele-închisoare totalitare din zone precum Libia, Siria și Irak au fost zeci de ani susținute cu sprijin și consiliere sovietice, iar apoi au continuat pe cont propriu. Multă vreme Europa a fost norocoasă în această privință: putea respinge politica puterii și predica drepturile omului tocmai pentru că unor zeci de milioane de musulmani din vecinătate le erau refuzate aceste

drepturi și, odată cu ele, libertatea de mișcare. Dar acele state-închisoare musulmane s-au prăbușit pur și simplu (fie pe cont propriu, fie prin intervenție externă), eliberând un val de refugiați în societățile europene copleșite de datorii și cu economii stagnante. Europa se fracturează acum din interior pe măsură ce populismul reacționar câștigă teren, iar pe cuprinsul continentului se ridică noi frontiere pentru a împiedica deplasările refugiaților musulmani dintr-o țară în alta. Între timp, Europa se destramă și din exterior, fiind reintegrată într-un destin comun afro-urasiatic.

Toate acestea rezultă în mod natural din geografie și istorie. Vreme de secole, în Antichitatea timpurie și medie, Europa însemna întregul bazin mediteranean sau *mare nostrum* („marea noastră”), faimoasa denumire a romanilor, incluzând, până la invazia arabă din Antichitatea târzie, Africa de Nord. Această realitate subiacentă nu a dispărut niciodată: la mijlocul secolului XX, istoricul francez Fernand Braudel a subliniat că adevărata frontieră sudică a Europei nu e nici Italia, nici Grecia, ci deșertul Sahara, unde se adună acum caravanele cu migranți pentru a porni spre nord.¹

Europa, așa cum am cunoscut-o noi, a început să dispară. Și, odată cu ea, Vestul însuși – cel puțin în sensul de forță geopolitică clar definită – își pierde și el definiția substanțială. Desigur, Vestul în calitate de concept civilizațional se află de multă vreme în criză. Faptul absolut evident că sunt tot mai rare și mai controversate cursurile de civilizație occidentală în majoritatea campusurilor universitare din Statele Unite dovedește efectul multiculturalismului într-o lume în care se intensifică interacțiunile cosmopolite. Observând că Roma a moștenit doar parțial idealurile Greciei

1. Fernand Braudel, *Mediterrana și lumea mediteraneană în epoca lui Filip al II-lea* [titlu orig. *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*], trad. engl. de Sian Reynolds (1949; retip. la New York: Harper & Row, 1972), vol I, p. 171 (n. a.).

și că Evul Mediu practic a pierdut idealurile Romei, intelectualul rus Aleksandr Herzen constata că „gândirea occidentală modernă va intra în istorie și va fi încorporată de aceasta, își va avea propria influență și propriul loc, așa cum corpurile noastre vor intra în compoziția ierbii, oilor, cotletelor și apoi a oamenilor. Nu ne place o astfel de nemurire, dar ce am putea face?”¹.

Într-adevăr, civilizația occidentală nu piere, ci mai degrabă se dispersează și se diluează. În fond, cum definim exact globalizarea? Dincolo de căderea frontierelor economice, adoptarea pe scară globală a capitalismului și a practicilor de management americane este cea care, împreună cu progresul în domeniul drepturilor omului (un alt concept occidental), a permis cele mai eclectice combinații culturale, atenuând la rândul său diviziunea istorică dintre Est și Vest. Câștigând lungul război european, Occidentul, în loc să continue cucerirea restului lumii, începe acum să se piardă în ceea ce Reinhold Niebuhr numește „vasta rețea a istoriei”². Descompunerea despre care vorbea Herzen a început.

O nouă strategie geografică

Pe măsură ce Europa dispare, Eurasia se coagulează. Nu vreau să spun că se unifică, nici măcar că devine stabilă, așa cum era Europa în timpul Războiului Rece sau post-Războiului Rece – ci doar că interacțiunile dintre globalizare, tehnologie și geopolitică, fiecare consolidându-le pe celelalte,

1. Alexander Herzen, *My Past and Thoughts*, trad. engl. de Constance Garnett (1968; retip. Berkeley: University of California Press, 1973), p. 390 (n. a.).

2. Reinhold Niebuhr, *The Irony of American History (Ironia istoriei americane)*, 1952; retip. Chicago: University of Chicago Press, 2008, p. 74 (n. a.).

conduc către transformarea supercontinentului eurasiatic într-o entitate fluidă și cuprinzătoare, ca să ne exprimăm analitic. Cuvântul *Eurasia* are pur și simplu un înțeles pe care nu l-a mai avut până acum. În plus, din cauza reunificării bazinului mediteraneean, demonstrată de refugiații din Africa de Nord și din Levant care inundă Europa, precum și din cauza interacțiunilor crescânde peste Oceanul Indian, din Indochina până în Africa de Est, putem să vorbim acum, dintr-o suflare, despre *Afro-Eurasia*. Termenul „insula mondială“, *the World-island*, expresia geografului britanic de la începutul secolului XX Halford Mackinder pentru Eurasia unită cu Africa, nu mai este prematur.¹

Vestul, care dispare încet-încet, evită această evoluție sădind semințele unității într-o cultură globală emergentă care se întinde pe toate continentele. Ceea ce încurajează și mai mult procesul este reducerea distanței prin intermediul tehnologiei: drumuri noi, poduri, avioane, cargoboturi uriașe și cabluri cu fibră optică. Este important totuși să ne dăm seama că toate acestea constituie numai un strat a ceea ce se întâmplă, pentru că avem și alte schimbări tulburătoare. Tocmai pentru că religia și cultura sunt slăbite de globalizare, ele trebuie reinventate în forme mai rigide, monocromatice și ideologice, pe calea revoluției din comunicare. Dovadă Boko Haram și Statul Islamic, care nu reprezintă islamul în sine, ci islamul mocnind de conformismul tiranic și isteria în masă inspirate de internet și de rețelele sociale. După cum am mai scris, nu are loc așa-zisa *ciocnire a civilizațiilor*, ci ciocnirea unor civilizații reconstruite artificial. Iar acest lucru amplifică și mai mult diviziunile geopolitice, care, după cum arată colapsul statelor-închisoare din Orientul Mijlociu, se manifestă nu numai între state, ci și în interiorul lor.

1. Halford J. Mackinder, *Democratic Ideals and Reality (Idealurile democratice și realitatea)*, Defense Classic Edition, Washington, DC: National Defense University Press, 1942, pp. 45–49 (n. a.).

Combinăția dintre răbufnirile violente și revoluția din comunicare sub toate aspectele sale – de la interacțiunile cibernetice la noua infrastructură de transport – a făurit o lume mai claustrofobă și puternic contestată: o lume în care teritoriul încă mai contează și în care fiecare criză interacționează mai mult ca niciodată cu celelalte. Toate acestea sunt accentuate de expansiunea megalopolisurilor și creșterea demografică absolută. Indiferent cât de aglomerată este, indiferent cât de mult s-au redus pânza de apă freatică și nutrienții din sol, oamenii se vor lupta pentru fiecare bucată de pământ. Pe acest pământ violent și interactiv, diviziunile clare prezente în studiile de zone, de continente și subcontinente ale Războiului Rece încep să se șteargă atâta vreme cât lungul război european se stinge din memoria vie. Europa, Africa de Nord, Orientul Apropiat, Asia Centrală, Asia de Sud, Asia de Sud-Est, Asia de Est și subcontinentul indian sunt concepte geopolitice cu un destin din ce în ce mai lipsit de însemnătate. În schimb, din cauza erodării atât a frontierelor clare, cât și a diferențelor culturale, harta va prezenta o continuitate de gradații subtile, care încep în Europa Centrală și zona Adriaticei și se termină dincolo de deșertul Gobi, acolo unde se conturează leagănul agricol al civilizației chineze. Geografia contează, dar frontierele legale nu vor mai conta la fel de mult.¹

Lumea aceasta va fi din ce în ce mai legată de obligații formale existente atât peste, cât și sub nivelul de guvernare, o situație care amintește de modul de funcționare al feudalismului. Așa cum regiunea Andaluziei medievale din Spania și Portugalia a cunoscut o combinație bogată de civilizații – musulmană, iudaică și creștină –, în care arabii au fost la conducere, dar nu au impus convertirea la islam,

1. Parag Khanna, *Connectography: Mapping the Future of Global Civilization (Conectografia: trasarea viitorului civilizației globale)*, New York: Random House, 2016, p. 14 (n. a.).